УДК 385.81

РЭФЕРЭНДУМЫ 1995, 1996, 2004, 2022 ГАДОЎ І ІХ УПЛЫЎ НА СТАБІЛІЗАЦЫЮ АБСТАНОЎКІ Ў КРАІНЕ

Аўгусціновіч М. С.
Навуковы кіраўнік Капковіч М. І.
Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт,
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Анатацыя. У артыкуле распавядаецца аб рэферэндумах, якія праходзілі ў Рэспубліцы Беларусь у 1995, 1996, 2004, 2022 гадах і іх уплыў на стабілізацыю абстаноўкі ў краіне.

Ключавыя словы: рэферэндум, дэмакратыя, народ, галасаванне.

Рэферэндум – адзін з найважнейшых інстытутаў непасрэднай дэмакратыі. Ён мае перавагі перад прадстаўнічай дэмакратыяй, калі абраныя народам органы дзяржаўнай улады апасродкавана выказваюць волю выбаршчыкаў. Рэферэндум дае магчымасць грамадзянам выказаць сваю волю непасрэдна шляхам галасавання. У рэферэндуме маюць права прымаць удзел усе грамадзяне Рэспублікі Беларусь, якія дасягнулі 18 гадоў. У рэферэндуме не ўдзельнічаюць грамадзяне, прызнаныя судом недзеяздольнымі, асобы, якія ўтрымліваюцца па прыгаворы суда ў месцах пазбаўлення волі. У галасаванні не прымаюць удзел асобы, у адносінах да якіх у парадку, устаноўленым крымінальна-працэсуальным заканадаўствам, выбрана мера стрымання – утрыманне пад вартай.

Першы ў гісторыі суверэннай Беларусі рэферэндум адбыўся 14 мая 1995 г. Абапіраючыся на артыкул 37 Канстытуцыі, згодна з якім непасрэдны ўдзел грамадзян у кіраванні справамі грамадства і дзяржавы забяспечваецца правядзеннем рэферэндумаў, Кіраўнік дзяржавы А. Р. Лукашэнка прадставіў

на суд народа канкрэтныя, жыццёва важныя для краіны ініцыятывы. 14 мая 1995 г. падчас усенароднага галасавання яны атрымалі шырокую падтрымку грамадства.

Так, 83,3 % прагаласаваўшых пагадзіліся з наданнем рускай мове роўнага статусу з беларускай.

Падтрымалі прапанову аб устанаўленні новых Дзяржаўнага флага і Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь 75,1 % [1].

Больш за 83 працэнты ўдзельнікаў рэферэндуму адобрылі дзеянні Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, накіраваныя на эканамічную інтэграцыю з Расійскай Федэрацыяй.

Пагадзіліся з неабходнасцю ўнясення змяненняў у Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь, якія прадугледжваюць магчымасць датэрміновага спынення паўнамоцтваў Вярхоўнага Савета Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь у выпадках сістэматычнага або грубага парушэння Канстытуцыі, якія 77,7 % прагаласавалі.

За новую рэдакцыю названай нормы Канстытуцыі выказаліся 79,4 % грамадзян. Пры гэтым характар узаемаадносін трох галін улады не змяняўся. Не падвяргаліся змене і замацаваныя раней гарантыі правоў і свабод чалавека і грамадзяніна.

Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь стала не толькі адлюстраваннем палітычных і сацыяльна-эканамічных перамен, але і дакументам, які на дзесяцігоддзі вызначыў вектар развіцця нацыянальнай дзяржаўнасці і ўдасканалення дэмакратычных інстытутаў.

Аднак далейшыя спробы нашага Прэзідэнта ўзяць грамадска-палітычную сітуацыю пад кантроль і вывесці краіну з крызісу натыкнуліся на магутнае супраціўленне парламенцкай фракцыі Беларускага народнага фронту і дэпутатаў, якія далучыліся да яе. Беларускае таварыства было пастаўлена на край грамадзянскага супрацьстаяння.

Палітычная і эканамічная стабільнасць у краіне аказалася пад пагрозай. Нормы Канстытуцыі 1994 г. не забяспечвалі дастатковы баланс галін улады. Далейшае развіццё Беларусі патрабавала ўдасканалення і ўмацавання прэзідэнцкай формы праўлення, якая магла б забяспечыць моцную дзяржаўную ўладу, унутрыпалітычную стабільнасць, эфектыўную працу дзяржаўных органаў, стварыць умовы для поўнага пераадолення крызісу і рэфармавання сацыяльна-эканамічнага ўкладу краіны на карысць яе народа. Неабходнасць унясення змен і дадаткаў у Канстытуцыю 1994 гады стала відавочнай.

У мэтах вырашэння крызісу механізма дзяржаўнага кіравання А. Р. Лукашэнка звярнуўся да народа, ініцыіраваўшы ўнясенне змяненняў і дапаўненняў у Асноўны Закон беларускай дзяржавы.

У выніку галасавання 24 лістапада 1996 г. Праект Канстытуцыі, прапанаваны Прэзідэнтам, падтрымалі 70,5 % выбаршчыкаў.

Унясенне змен у Канстытуцыю дазволіла забяспечыць эфектыўную дзейнасць заканадаўчай, выканаўчай і судовай улад у інтарэсах беларускага народа. Акрамя таго, на рэферэндуме 24 лістапада 1996 г. беларусы падтрымалі перанос Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь на 3 ліпеня – дзень вызвалення Беларусі ад гітлераўскіх захопнікаў у Вялікай Айчыннай вайне (83,7 %); выступілі супраць свабоднай, без абмежаванняў, пакупкі і продажу зямлі (82,9 %), а таксама супраць адмены смяротнага пакарання (80,4 %) [1].

Наступны рэферэндум, на які было вынесена пытанне змянення Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, адбыўся 17 кастрычніка 2004 г. Яго вынікам з'явілася выключэнне з часткі першай артыкула 81 Канстытуцыі нормы аб заняцці адной і той жа асобай пасады Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь не больш за два тэрміны.

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка 20 студзеня падпісаў Указ нумар 14 «Аб назначэнні рэспубліканскага рэферэндуму». У адпаведнасці

з дакументам рэспубліканскі рэферэндум па пытанні ўнясення змяненняў і дапаўненняў у Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь назначаны на 27 лютага 2022 г. [2].

Указам вызначана фармулёўка вынесенага на рэферэндум пытання, якая даслоўна ўзнаўляецца ў бюлетэні для галасавання: «Ці прымаеце Вы змяненні і дапаўненні Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь?».

Змяненні і дапаўненні Канстытуцыі, якія выносяцца на рэферэндум, прыкладаюцца да Указа [2].

З улікам устаноўленых Выбарчым кодэксам патрабаванняў замацавана абавязковая юрыдычная сіла рашэння, прынятага рэспубліканскім рэферэндумам. Вызначаны парадак уступлення ў сілу такога рашэння – праз 10 дзён пасля яго афіцыйнага апублікавання. Устаноўлена, што рашэнне, прынятае рэферэндумам, з'яўляецца неад'емнай часткай Канстытуцыі [1].

Цэнтральнай камісіі па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэферэндумаў даручана арганізаваць правядзенне рэферэндуму, забяспечыць падвядзенне яго вынікаў і ажыццяўляць кантроль за выкананнем заканадаўства ў адпаведнай сферы.

Рэферэндум (лац.: *referendum* – тое, што павінна быць паведамлена) – форма непасрэднага волевыяўлення грамадзян, якая выяўляецца ў галасаванні па найбольш значных пытаннях агульнадзяржаўнага, рэгіянальнага або мясцовага значэння. Рэферэндум – найважнейшы інстытут прамой дэмакратыі.

Літаратура

1. Рэферэндумы 1995, 1996, 2004, 2022 гадоў і іх уплыў на стабілізацыю абстаноўкі ў краіне / БРСМ / Навіны / Актуальна / Аб гісторыі правядзення ў Беларусі рэспубліканскіх рэферэндумаў / Інтэрнэт-праект «1812» [Электронны рэсурс]. – 2022. – Рэжым доступу:

https://brsm.by/news/ob-istorii-provedeniya-v-belarusi-respublikanskih-referendumov/. – Дата доступу: 14.11.2022.

2. О назначении республиканского референдума : Указ Президента Респ. Беларусь, 20 янв. 2022 г., № 14 [Электронный ресурс]. – 2022. – Режим доступа: https://president.gov.by/ru/documents/ukaz-no-14-ot-20-yanvarya-2022-g. – Дата доступа: 14.02.2024.